

KONSTITUTSIYA — DEMOKRATIYA, ERKINLIK, TENGLIK VA ADOLAT KALITIDIR

Sulaymonova Sanobarxon Abdullajon qizi

Farg'ona yuridik texnikumi

“Yuridik xizmat” yo'nalishi

2-bosqich 42-24-guruh o'quvchisi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada Konstitutsiyaning demokratik jamiyat barpo etishdagi o'rni, inson huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi ahamiyati, tenglik va adolat tamoyillarini mustahkamlashdagi roli ilmiy tahlil qilinadi. Konstitutsiyaning davlat hokimiyati tarmoqlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash, fuqarolik jamiyatini shakllantirish, siyosiy jarayonlarning ochiqligi va barqarorligini ta'minlashdagi asosiy funksiyalari keng yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy konstitutsiyaviy rivojlanish tendensiyalari, konstitutsiyaning o'zgaruvchan ijtimoiy talablar bilan uyg'unligi masalalari ham tadqiq etiladi.*

Kalit so'zlar: *Konstitutsiya, demokratiya, huquqiy davlat, inson huquqlari, erkinlik, tenglik, adolat, fuqarolik jamiyati.*

Konstitutsiya har qanday davlatning eng yuqori yuridik kuchga ega bo'lgan asosiy hujjati bo'lib, jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. U shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilish, davlat boshqaruvi tizimini tashkil etish, siyosiy jarayonlarning demokratik asosda kechishini ta'minlashda markaziy o'rinni egallaydi. Konstitutsiya nafaqat davlat boshqaruvining huquqiy poydevorini, balki jamiyatning ma'naviy-ijtimoiy qadriyatlarini belgilovchi asosiy hujjatdir. Unda insonning tabiiy huquqlari, erkinliklari, fuqaroning jamiyat va davlat oldidagi o'rni aniq ifodalanadi. Shu bois Konstitutsiya demokratiya, erkinlik, tenglik va adolatning asosiy kafolati sifatida e'tirof etiladi.

Konstitutsiya — demokratiyaning bosh manbai. Demokratiya "xalq hokimiyati" degan tamoyilga asoslanadi. Konstitutsiya esa ushbu tamoyilning huquqiy asosini yaratadi va uni rasmiylashtiradi. Unda davlat hokimiyati manbai sifatida xalq e'tirof etiladi, saylov tizimi, siyosiy partiyalar, jamoatchilik nazorati kabi institutlarning faoliyati tartibga solinadi. Shuningdek, Konstitutsiya davlat hokimiyatining qonuniy va legitim faoliyat yuritishini ta'minlab, siyosiy tizimda beqarorlikka yo'l qo'ymaslikda muhim rol o'ynaydi. Legitimlik omili demokratik boshqaruvning asosiy kafolatlaridan biridir. Hokimiyatlar bo'linishi — demokratik boshqaruvning poydevori hisoblanadi. Hokimiyatlar bo'linishi prinsipi asoschisi fransuz mutaffakkiri Sharl Lui Monteskyuning “Qonunlar ruhi” asarida bayon etilgan. Hokimiyatlar bo'linishi g'oyasi Konstitutsiyalarda mustahkamlanib, davlat tuzilmasi va boshqaruv tizimi faoliyatining shaffofligini oshiradi. Qonunchilik, ijroiya va sud hokimiyatlari o'rtasidagi muvozanat: hokimiyatning bir qo'lda jamlanishini oldini oladi, siyosiy tizimda nazorat va muvozanatni ta'minlaydi, fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi. Bu esa demokratiya rivojlanishi uchun eng muhim omillardan biridir.

Erkinlik tushunchasi insonning tabiiy huquqlari sifatida e'tirof etiladi. Konstitutsiya erkinliklarning daxlsizligi va cheklanmasligini belgilab, ularni himoya qilinishini kafolatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida so'z va fikr bildirish erkinligi, axborot olish va tarqatish huquqi, vijdon va e'tiqod erkinligi, shaxsning daxlsizligi, uyushmalar va yig'ilishlar erkinligi belgilab qo'yilgan.

Erkinliklarning konstitutsiyaviy kafolati davlat organlarining faoliyatini ham cheklaydi. Ular inson huquqlariga xalaqit berishi mumkin emas, faqat qonun doirasida va demokratik talablar asosida harakat qilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyada belgilangan eng muhim normalardan biri — fuqarolarning qonun oldida tengligi. Tenglik tamoyili insonning: siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy huquqlardan teng ravishda foydalanishiga imkon yaratadi. Bu jamiyatda adolatli tizimning shakllanishi uchun zarur shartdir. Konstitutsiyaviy tenglik quyidagi sohalarda o'z aksini topadi:

- saylovlarda teng ishtirok etish,
- ta'lim va tibbiy xizmatlardan teng foydalanish,
- mehnat qilish va mehnatga haq olishda teng sharoitlar yaratish,
- sud himoyasida hamma uchun bir xil imkoniyatlar ta'minlash.

Bu imkoniyatlar jamiyat taraqqiyotida ijtimoiy barqarorlikka erishishning muhim omilidir.

Adolat — konstitutsiyaviy tartibning markaziy g'oyasi. Adolatning eng muhim kafolati — mustaqil sud hokimiyatidir. Sud hokimiyati Konstitutsiya asosida:

- qonun ustuvorligini ta'minlaydi,
- fuqarolarning buzilgan huquqlarini tiklaydi,
- davlat organlari ustidan nazoratni amalga oshiradi,
- jamiyatda adolat mezonlarini qaror toptiradi.

Ko'plab davlatlarda Konstitutsion sud yoki unga tenglashtirilgan organ mavjud. Xuddi shunga o'xshab "O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to'g'risidagi" qonunda va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga ko'ra : qonun va qarorlarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaga mosligini tekshiradi, fuqarolarning konstitutsiyaviy shikoyatlarini ko'rib chiqadi, qonunosti hujjatlarni O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga muvofiqligini aniqlaydi, referendumiga chiqarilayotgan masalalarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiqligi to'g'risida xulosa beradi, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlari normalariga sharh beradi. Bu tizim adolatning eng yuqori kafolatlaridan biridir.

Konstitutsiya — huquqiy davlat qurilishining bosh hujjati bo'lib, huquq va erkinliklar, davlat organlarining vakolatlari, qonun ustuvorligi belgilab qo'yiladi. Bu esa davlat va jamiyat hayotini huquqiy me'yorlarga asoslangan holda tashkil etadi.

Konstitutsiya jamoatchilik nazoratiga keng imkon yaratib, nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari, fuqarolarning tashabbuslari rivojlanishiga sharoit yaratadi. Bu esa fuqarolik jamiyati mustahkamlanishining muhim omilidir.

Konstitutsiya demokratiya, erkinlik, tenglik va adolatning asosiy kafolati sifatida davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim o'rin tutadi. U inson huquqlarining ustuvorligini ta'minlaydi, davlat hokimiyatining cheklanishi va nazoratini belgilaydi, fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantiradi. Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyat taraqqiyotining

ideologik yo‘nalishini belgilovchi poydevordir. Shu boisdan uni chuqur o‘rganish, takomillashtirib borish va hayotga izchil tatbiq etish har bir demokratik davlatning ustuvor vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Montesquieu, C. (1748). *The Spirit of the Laws*.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: “O‘zbekiston”, 2023 y.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Konstitutsiyaviy sud to‘g‘risida”gi qonuni.
<https://lex.uz/uz/docs/-5391934>
4. Boboyev X., Jo‘rayev R. *Konstitutsiyaviy huquq asoslari*. — T.: TDYuU nashriyoti, 2021.
5. Azizxo‘jayev I. *Demokratiya va fuqarolik jamiyati nazariyalari*. — T.: “Adolat”, 2020.
6. Qodirov B. *Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati*. — T.: “Yangi asr avlodi”, 2019.